

KUNST

Draamateater

Yasmina Reza

KUNST

1994

prantsuse keelest
tõlkinud Tatjana Hallap

kahe osas

lavastaja → KARL LAUMETS
kunstnik → KRISTJAN SUITS
(Tallinna Linnateater)
valguskujundaja → ANDREAS ALTMÄE
helilooja → HANDO PÕLDMÄE
etenduse juht → KADRI TAMMISTE

Esietendus 5. augustil 2022
Viinistu kunstimuuseumis.

Esitusloa andnud Thaleia Productions,
Sédillot 6, Pariis, Prantsusmaa.

Osades

Marc → JAAN REKKOR

Serge → TÕNU OJA

Yvan → GUIDO KANGUR

Löökpillipartii

sisse mänginud → HEIGO ROSIN

YASMINA REZA

Yasmina Reza, sündinud 1. mail 1959, on prantsuse dramaturg, kirjanik, lavastaja ja näitleja, kes on tuntud eelkõige kui tänapäeva Lääne-Euroopa keskklassi väärtusi ja identiteeti kujutavate satiiriliste näidendite autor.

Reza on pärit Prantsusmaale sisserännanute perest. Tema iraani, vene ja juudi juurtega isa oli insener, ärimees ja pianist ning juuditari ema oli Budapestist pärit viuldaja. Kuigi Reza on kasvanud prantsuse kultuuriruumis, võimaldab kirju etniline taust tal kõrvaltvaataja pilguga kujutada prantsuse ühiskonnas ja ka üldisemalt tänapäeva Euroopas normidega kohanemise, sotsiaalsete rollide ja maskide teemasid. Ta nõustub, kui tema näidendeid iseloomustatakse kui n-ö ligipääsetavaid; keerukad küsimused, kuid arusaadaval, ligipääsetaval kujul, lihtne lava ja enamasti üksainus tegevuskoht. Reza näidendite kohta on öeldud, et neil on „mõrane pealispind”. Rezale meeldib vaadelda inimesi argielusituatsioonides – kasvõi istuda mitu tundi restoranis ja vaadata, kuidas inimesed käituvad, püüda mõista, mis toimub, püüda näha maskide taha. Võideldes ei jaksa keegi maske ülal hoida, ja selles ongi teatri võimalus – märgata konfliktisituatsioonis ilmsiks tulevaid käitumismotiive, mida tavaliselt püütakse varjata. Yasmina Reza on ka öelnud (The Paris Review, 20. veebruar 2015), et tema arvates on kergemeelsus väga sügav – see on sügavike kohal hõljuv vaht. Inimese elu ei täida enamjaolt mitte suured traagilised sündmused, vaid elu väiksed detailid, pisikriimustused, kortsud, mikrosündmused – mis kokku moodustavadki eluvõitluse. Ja teda huvitabki nende justkui tähtsusetuna näivate detailide abil kujutada inimeste elu kudet.

Yasmina Reza. Foto: DPA/Vida Press

Kuna Reza peres rõhutati perfektse keeleoskuse tähtsust, aitas see tal lihvida oma teoste keele nüansirikkust ja täpset dialoogi. Reza oli andekas laps ja isa jõukus võimaldas vanematel toetada oma tütre kunstiarmastust. „Kasvasin üles suurepärase vanematega kultuursetes ja mugavates tingimustes,” on Reza öelnud. „Mu isa ei otnud kunagi midagi ekstravagantset ega kallist peale kunsti, kui tal selleks vahendeid oli.” (www.bard.org/study-guides/about-the-playwright-art/)

8 Yasmina Reza õppis lühikest aega psühholoogiat ja teatriteadust ning seejärel legendaarse prantsuse lavastaja Jacques Lecoqi juures pantomiimi. Pärast õpinguid töötas ta näitlejana erinevates truppides, kuid mõistis üsna pea, et ei soovi olla näitleja („Kuid ma ei tahtnud saada näitlejaks. See on orjatöö. Näitleja on alati sõltuv: lavastajast, rollist, teiste inimeste tahtmisest.”) ning hakkas teatritekste kirjutama. Reza on öelnud, et tema näidendite lähtepunktiks pole mitte soov lahata mõnda põletavat sotsiaalset probleemi, vaid ootamatu säde, mis valgustab välja midagi suuremat. „Mul ei olnud piisavalt enesekindlust, et luua midagi kirjanduslikku, kuid mulle meeldisid lood, millel oli süžee, mis olid elavad ja tundelised, nii et kirjutasin teatri jaoks. Minu näitlejataust osutus suurepäraseks, sest ma poleks kunagi nii kirjutanud – vaikused, vähe välja öeldut ja palju ütlemata jäänut – kui mul poleks olnud suurte näitlejatega töötamise kogemust, kui ma poleks näinud, kuidas nad töötavad ja kuidas dramaturgid kipuvad kirja panema liiga palju; ma arvan, et see kujundas mu stiili” (intervjuus The New York Timesile 28.03.1998).

Näidendite kirjutamist alustas Reza 1987. aastal, mil ilmus „Conversations après un enterrement”. Tema kolmas näidend, 1994. aastal esietendunud „Kunst” äratas aga juba suurt tähelepanu. Näidendit lavastati pärast selle avaldamist paljudes teatrites, see võitis Prantsusmaal prestiižika Molière’i auhinna parima autori, näidendi ja lavastuse eest, Briti Laurence Olivieri auhinna parima komöödia eest ja Ameerikas Tony auhinna parima näidendi eest.

Eesti Draamateatris on lavastatud Yasmina Reza „Kunst” (1998), „Hävituse ingel” (2012), „Bella figura” (2016), kõigi lavastajaks Hendrik Toompere ja viimase kahe tõlkijaks Margus Alver. Lisaks näidenditele on Reza kirjutanud ka üle kümne romaani, tema esimene teos „Hammerklavier” ilmus 1997. aastal. 2021. aastal avaldas ta romaani „Serge”, mis keskendub Ungari päritolu juudi perekonnale ning nende Auschwitzi visiidi ajal kulmineeruvad põlvkondade ja inimeste vahelised konfliktid.

Yasmina Reza on pälvinud Prantsuse akadeemia *grand prix du theatre* (2000).

KUIDAS KÕNELEB KUNST?

Juri Lotman

Kunst on üks ühiskondliku suhtlemise vahendeid: kunstnik kõneleb, annab edasi mingit teadet, kunstipublik võtab seda vastu. Ka siin on olemas saatja, saaja ja neid ühendav tekst. Ja just siin unustame sageli, et teate kättesaamine pole veel kõik, sellest tuleb ka aru saada. Selleks aga on vajalik keelte valdamine. Kunstil on omad keeled: klassikalises balletis on teade kodeeritud teisel viisil kui luules, filmis teisiti kui ooperis. Need, kes arvavad, et võib mõista kunsti, oskamata selle keelt, sarnanevad inimestega, kes tahaksid küll teada, mis on kirjutatud võõrkeelses raamatus, kuid ei pea tarvilikuks selle keele tundmist.

12 Kuid kas on siiski vaja kunstikeelt spetsiaalselt õppida, kas ei omanda me seda elu jooksul iseenesest? Saame me ju ometi maali või filmi vaadates aru tema sisust, ja kui mõned mõttevarjundid ka märkamata jäävad, kas pole see siis spetsialistide asi nende peensuste üle arutleda? Kunstiteoseid luuakse ju publiku, mitte eriteadlaste jaoks, järelikult peavad nad olema mõistetavad ilma mingi erilise ettevalmistuseta. Sellise mõttekäigu ümberlukkamiseks meenutagem, et kõnekeelt me ei kasuta ju ka keeleteadlaste jaoks, ei kirjuta grammatikaõpetajate tarvis. Kirjast on võimalik aru saada ka siis, kui see kubiseb ortograafiavigadest. Kirjaoskamatu inimene pole üldjuhul sugugi suhtlemisest välja lülitatud: ta saab teistest aru ja temast saadakse aru. Ja ometi me kõik mõistame, kui häbistav on olla kirjaoskamatu, mõistame seda igapäevases suhtlemises ja unustame suhtlemises kunstiteosega. Siiski, mõningad üldlevinud eksiarvamused kunstikeele iseenesliku arusaadavuse kohta johtuvad

mitte ainult kunstipubliku ebapiisavast ettevalmistusest, vaid kunstikeele enese olemusest. Keel kasutab alati märke, ta asendab nendega asju, nähtusi, mõisteid. „Gulliveri reiseid“ autor J. Swift viis küll oma kangelase Lapuuta saarele, kus õpetlased olid leiutanud märkideta keele: lapuutalased ei kasutanud sõnu, vaid tassisid seljakottides kaasa kõik vajalikud asjad ja enese arusaadavaks tegemiseks võtsid kõne all oleva eseme kotist ja näitasid seda teistele; on aga ilmne, et tegelikus elus sellisel viisil suhelda ei saa. Ilma esemeid asendavate märkideta oleks ühiskondlik suhtlemine võimatu. Kuid märke on kahesuguseid. Võrrelgem sõna ja joonistust. Sõna tähenduse tabamiseks on vaja tunda keelt või vaadata sõnaraamatusse, sõna ise ei meenuta oma väliskujult millegagi tähistatavat objekti. Teisiti on lugu joonistuse puhul. Esimest tüüpi märke nimetatakse tinglikeks, teist tüüpi – kujutavateks.

Tinglikkus ja kujutavus ei esine puhtal kujul ühegi märgitüübi puhul, need on kaks vastandlikku tendentsi, kaks erinevat keelemehhanismi; konflikt, pinge, võitlus nende vahel on määravaks ühe või teise märgisüsteemi kujunemisel ja funktsioneerimisel. Suurimal määral on see pinge omane just kunstikeeltele: nende tinglikkuse ja kujutavuse kokkupõrge kuulub kunsti põhiolemusse, need kaks tendentsi peavad võitlema, kuid kumbki ei tohi jääda ainuvalitsejaks. Just nende vastastikune pinge loob kunstikeele rikkuse.

Lõuenditelt, lavalt, ekraanilt, raamatute lehekülgedelt kõneleb meiega kunst. Ärgem olgem kurdid, püüdkem mõista keelt, milles ta räägib.

Katkendeid raamatust
„Jalutuskäigud Lotmaniga“,
TLÜ kirjastus 2010

13

„VORMIDE NULL”, visuaalne *tabula rasa*
 „Must ruut” on ülilihtne ja samas avatud tähendusega kujutis: autori silmis oli see uue kunsti algelement ja ühtlasi avangardi esteetika lõputu potentsiaali sümbol. 1920. aastatel hakkas Malevitš käsitama suprematismi universaalse süsteemi, elukeskkonna ümberkujundamise mudelina, mis ulatus esemete ja ruumikujunduse teostustest uue arhitektuuri ja kosmoseaparaatide visioonideni. Malevitši kavandite tuumaks oli sageli musta ruudu motiiv; ta tegi „Musta ruudu” maalist autorikordusi (teadaolevalt 1923., 1929. ja umbes 1931. aastal) ning signeeris selle kujutisega oma kirju ja töid. Musta ruudu märki kandis varukatel Malevitši õpilased; seda kujutati tema kirstul pea kohal ja hauamärgil. Seega muutus „Must ruut” Malevitši kunstnikumütoloogia oluliseks osaks, laiemalt aga – avangardi radikaalsust sümboliseerivaks teoseks, millest ei pääse ei moodsat ega ka postmodernset kunsti käsitledes. „Musta ruudu” kordusi tegid Malevitši õpilased juba tema eluajal; hilisemaid tõlgendusi, nii vene kui ka lääne kunstis, on raske kokku lugeda. „Mustast ruudust” on saanud kaasaegse kunsti nurgakivi, mille otsa komistab iga noor kunstnik: seda lahti mõtestades, aga ka sellele kui kunstimaailma fetišile vastu hakates ja seda dekonstrueerides. Tänu rohkele hommage’idele ja tsitaatidele on „Must ruut” ammu lahkunud autori omistatud tähendusväljast: sellest on saanud omaette tegelane, kes elab iseseisvat elu teiste kunstnike töödes.

●
 KUMU pressiteade 18. III 2015 näitusest „Musta ruudu metamorfoosid. Malevitši tõlgendused Eesti kunstis”.

„KUNST” EESTI TEATRIS

1998. Eesti Draamateater. Lavastaja Hendrik Toompere, kunstnik Ene-Liis Semper.
Osades Tõnu Kark, Ain Lutsepp ja Lembit Ulfsak.

2008. Ugala teater. Lavastaja Robert Annus, kunstnik Mihkel Ehala. Osades Luule Komissarov, Leila Säälük ja Liina Olmaru.

2017. Von Krahli teater. Lavastaja Mart Koldits, kunstnik Jaak Visnap. Osades Markus Truup, Sander Roosimägi ja Joosep Uus.

pealavameister Oskar Irve
lavameistrid Janno Jaanus, Martin Sakur,
Eerik Nõlvaku
valgusmeistrid Andreas Altmäe,
Sten-Martin Saarest, Raimond Danilov
helimeister Tauno Makke
grimeerijad Siiri Lauri, Kristel Kärner,
Marit Pruul, Edith Eller, Marii Lotta
riietajad Kayre Pärnpuu, Jaanika Idvan,
Kaja Edovald, Annely Pahman

kunstnik-kujundaja Külliki Falkenberg
õmblejad Marvi Idol, Urve Lerman,
Inge Vagiström, Jana Volke
drapeerija Enna Jürine
butafoor-dekoraator Lea Ojam, Taivo Mürsepp
tisler Toivo Sakk
tisler-dekoraator Juho Kokamägi
konstruktor Andrus Muuga
elektrik Raivo Valdas
kostüümilao hoidja Kadri Varblane
valgusala juhataja Priidu Adlas
heli- ja videoala juhataja Tauno Makke
grimmiala juhataja Siiri Lauri
kostüümiala juhataja Piret Tang
rekvisiidiala juhataja Karin Tetsmann
lavastusjuht Andres Bergström
etendusteenistuse juht Johannes Tammsalu
lavastusala juhataja Mikk Lagemaa
kavalehe koostaja Karmen Rebane, Ene Paaver
plakati foto autor, plakati ja
kavalehe kujundaja, proovifotode autor Kadri Hallik
Kava fotode autor Gabriela Urm
valge maali autor Kristjan Suits

kunstiline juht Hendrik Toompere jr
teatrijuht Rein Oja

Trupp ja teater tänavad:

Eva Maria Põldmäe
Brit Vister-Kaasik ja Lincona

Teine trükk, september 2022

Peatoetaja

UG INVESTMENTS

Toetajad

Partnerid

KEVIN.MURPHY

kalevspa
hotell & veekeskus

Teatri tegevust rahastab

KULTUURIMINISTEERIUM

Teatri pileteid müüb

